

РЕЦЕНЗІЇ

Коляда Ігор
(Київ)

НАЦІОНАЛЬНА ЕНЦИКЛОПЕДИСТКА – ВІЗИТНА КАРТКА ДЕРЖАВИ: ОСМИСЛЕННЯ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЗНАЧЕННЯ

[Рец. на кн.]: Борчук С.П.. Українська енциклопедична традиція ХХ ст.: проекти, виконавці, перспективи дослідження. – Івано-Франківськ, «Лілея-НВ», 2014. – 604 с.

У ХХІ ст. завданням наукових кіл є не тільки примноження енциклопедичних знань, але й вивчення вже накопиченого досвіду в енциклопедистиці, розроблення певної класифікації подібних видань, з'ясування наукових підходів до створення енциклопедичної схеми, структури, методики організації повсякденної праці авторських колективів.

Враховуючи сучасний суспільний запит та відсутність в українській історіографії повної наукової картини проблеми вітчизняної енциклопедистики, за дослідження розвитку вітчизняної енциклопедистики, вивчення енциклопедичних проектів, життєвих доль їхніх виконавців узявся франківський історик Степан Миколайович Борчук. Над цієї проблематикою він працює не один рік, а от нещодавно вийшла друком його монографія «Українська енциклопедична традиція ХХ ст.: проекти, виконавці, перспективи дослідження» (Івано-Франківськ, 2014 р.). Наукова робота цього історика оформлена відповідно до всіх наукових та видавничих параметрів, має відповідну кількість додатків, іменний покажчик, детальний науковий апарат. На наше переконання вона заповнює лакуну в сучасних історичних знаннях щодо розвитку енциклопедичної справи та соціокультурної ситуації в області поширення універсальних знань в імперський і радянський період України загалом.

Семен Миколайович своєю науковою працею довів, що минулі енциклопедичні проекти, досвід їх підготовки може стати навчальним і в сучасних умовах інформаційних технологій. Зокрема, він має на увазі організацію роботи головних редколегій, відділів, авторських колективів, відносин із замовниками тощо.

Цілком очевидним є те, що створення енциклопедичних видань в різні історичні періоди мало свої особливості, і це, здебільшого, залежало від загального суспільно-політичного тла. С. Борчук у повній мірі довів це твердження, розглянувши енциклопедичні проекти: «Украинский народ в его прошлом и настоящем» (1909 – 1916); проекти УАН – ВУАН 1920-х – початку 1930-х рр. – «Біографічний словник діячів України» та «Енциклопедичний словник»; «Українська Загальна Енциклопедія» (1930 – 1935); три спроби підготовки й видання «Української Радянської Енциклопедії» (1927 – 1934; 1944 – 1947 та, нарешті, успішний – 1957 – 1965 рр.).

Серед важливих дослідницьких інновацій, що зробив С.М. Борчук, виділимо те, що значна увага у його монографії приділяється проблемам методологічного та методичного характеру, інструментальним підходам і прийомам організації енциклопедичного матеріалу, його структурування й уніфікації. Окремі питання – матеріальне та фінансове забезпечення проектів – мають не лише пізнавальне, але й практичне значення.

Вивчення енциклопедистики протягом відносно тривало хронологічного періоду дозволило науковцю порівняти всі аспекти творення синтетичних видань у дорадянський, радянський періоди, проаналізувати досвід у цій сфері західної української діаспори. Реалізувавши такий підхід С.М. Борчук зміг констатувати, що жодна зі створених у минулому енциклопедій не є ідеальною. На всіх етапах розвитку вітчизняної енциклопедистики вагомим був тиск політичного режиму, ідеологічна заангажованість. Якщо вплив держави та системи радянської цензури на зміст енциклопедичних статей в УРСР в цілому не є для наукових кіл очевидним фактом, то у питанні із діаспорною енциклопедистикою Степан Миколайович відзначив, що західні енциклопедичні проекти, хоч і мали великий евристичний потенціал, а все ж хибують гіпертрофованою антирадянською спрямованістю; автори статей та редактори, незважаючи на всі спроби, не забезпечували об'єктивність і неупередженість матеріалу.

Підводячи підсумок в оцінці монографії зазначимо, що створена вона на основі надзвичайно широкого матеріалу, опрацьовані сотні архівних справ, перечитана безмірна кількість ділової і особистої документації енциклопедичних редколегій. Вдала структура роботи, адекватний добір методологічного інструментарію, об'єктивність підходу, легка авторська мова забезпечують цінність книги не тільки для науковців, студентів, але й для широкого кола читачів.